

VÅLERENGA HISTORIELAG

Et organ for
Vålerenga Historielag

Mer gammelt enn nytt

Juni 2002

Årgang 5 nr. 2

14. juli 2002 – en merkedag for Vålerenga!

Leder'n har ordet!

14. juli bør feires på Vålerenga

Det er nok ikke mange som vil forbinde 14. juli med noe spesielt her i bydelen. Selv om mange sikkert er på ferie denne dagen, burde ikke denne dagen forbi-gås i stillhet. På denne dagen i 1992 ble det satt et stort punktum for en forferdelig epoke her i områ-det. Det var da trafikkinfernoet fikk sin endelige slutt.

Fra gammelt av hadde Strømsveien og St. Halvards gate vært en av, om ikke den viktigste atkomståra til Oslo. Hvorfor dette vegfaret ble så viktig, var fordi bøndene brukte det når de skulle levere varer eller dyr til markedet i byen. Det var bare at etter andre verdenskrig ble det mer og mer vanlig å frak-te varer og dyr med lastebiler, og personbilen ble al-lemannseie. Ettersom byen este utover sine gamle grenser, og forsteder og drabantbyer grodde opp som paddehatter, ble transporten til og fra byen enorm i forhold til tidligere. Allerede på 70-tallet var denne vegen totalt overbelastet.

Det man ikke tenkte så mye over, var at trafikken gikk rett gjennom et boligområde. Den holdt på å kveler bydelen Vålerenga. Ikke alle tok problemet alvorlig, for planene om sanering av denne planke-byen hadde vært der helt fra 20-åra. I 1973 syntes beboerne det var nok, og startet Vålerenga Vel, som hadde ett hovedmål: Få bort gjennomgangstra-fikken!

Takket være vellet og beboerne, ble det første løpet av tunnelen under bydelen åpnet i 1987. Men pro-blemene var ikke løst med dette. Det gamle kjøre-mønsteret var godt innarbeidet hos bilistene, så når det var kø i tunnelen, kjørte de likevel den gamle ruta. Kravet om stenging av Strømsveien ble for-sterket. Beboerne tok igjen affære, og trafikkaksjo-nene ble mange og hyppige. Vellet måtte få politi-kerne til å ta standpunkt til om de ville ha vegen stengt eller ikke. Samtlige partier bortsett fra Høyre og FRP lovt før kommunevalget høsten 1991 at de gikk inn for stenging.

Etter valget kom AP og SV til makta i byen, og

problemet med tra-fikken på Vålerenga skulle være løst, trodde noen. Men politikere er bare så utrolig flinke til å vri seg unna det de lo-ver. Det var først da vellet stilte den an-svarlige byråden opp mot veggen, og spurte hvor det var blitt av oppfølginga av valgloftet, at resultatet kom. Den 14. juli 1992 stilte samferdselsbyråd Raymond Johansen opp, og det ble bom i St. Halvards gate.

En flere hundre år gammel hovedveg til byen var stengt. Vemodig for noen kanskje, men dette hadde store konsekvenser for Vålerenga. Bydelen kunne begynne å puste igjen. Historielaget vårt er et godt eksempel på at Vålerengas patriotisme våknet til live igjen. Mange har også i de siste 10 åra fått sitt nye hjem eller nye skole langs det som i mange år var ei forpesta innfartsåre.

Det er vel lite trolig at noen kommer til å feire bommen den 14. juli 2002, men hvis noen skulle fortjene blomster denne tiårsdagen, måtte det være tidligere byråd Raymond Johansen.

Om dere skulle gå forbi stedet denne dagen, send de tapre beboerne som fikk til dette, en tanke i alle fall.

God sommer til dere alle!

Even Haugseth

leder

Mange mennesker var samlet
for å bivuane stengingen av
Strømsveien 14. juli 1992.
Foto: Bjørn Granlund

Små historier fra en mimrekveld...

Vinteridrett på Jordal...

Det var ikke bare fotball i Jordal I.f., de hadde også et kjempefint skilag, forteller «Boffen».

Jordal stadion har i alle år vært en populær idrettsbane for Vålerngas beboere. Om vinteren krydde det av skøyteløpere på banen. Stadion var delt av slik at de med lengdeløpskøyter gikk i ytre bane. Det var en bro over til indre bane som var forbeholdt hockey- og danseskøyter. En del av den indre banen var satt av for de som var mer profesjonelle på danseskøyter. De fleste som gikk på skøyter i 20 og 30-årene brukte skruskøyter eller blekkspann, som ble skrudd fast med nøkkel og reimer utenpå beksømstøvler.

Noen dager var det musikk i høytalerne, gjerne marsjer og den berømmelige skøytevals av Waldteuffel, men også noen plater av tidens gramofonsjarmører ble spilt. Garderoben kostet 15 øre og på kafeteriaen fikk man kjøpt varm sjokolade, buljong og solbærsaft - samt store smult-ringer.

Naturmedisin

Det er ikke bare nå for tida det er moderne med naturmedisin når det gjelder å helbrede ulike lidelser. «Boffen», 87 år gammel, forteller følgende om sin bestemor (som også bodde på Vålerenga):

Bestemoren fikk betennelse i øynene og sendte bud på doktor. Dette var i 1895. Han sa; du må i morgen kjøpe deg krittpipe å begynne og røyke skråtobakk. Det gjorde bestemora, men etter å ha født 10 unger på 25 år var hun ganske dårlig og klarte ikke å tenne pipa selv. Etter å ha karva skråen i pipa måtte faren til «Boffen» - som da var 10 år - dra til og tenne på pipa. Tro det eller ei, bestemor hadde aldri mer betennelse i øynene. Bestefaren røykte også krittpipe og disse to ble begge over 80 år gamle.

Rolf Hansen kunne blant annet fortelle om et råd han fikk av sin svenske bestemor for å bli kvitt en del vorter han hadde på hendene.

Hun sa: Du skal stjela så mange ertor från din mors sa som du har vörter, och sedan skal du kasta ertorna i en rennande å. Det gjorde Rolf, han kastet ertene i Hovindbekken, som den gang rant der hvor Jordal idrettsplass ligger nå. Han ble bra! Om det var ertene eller Hovindbekken som gjorde utslaget er ikke godt å si.

Et nærområde og senter – Grønland

En vandring i tid og minner til en del av gamle Oslo som har betydd mye for østkanten - *Grønland*. Kikker en etter, er mye endra, men noe er der enda. Det er naturlig for meg å kople mitt nærområde – Vålerenga - til de områder som grenser til vårt. Sjøl vokste jeg opp på Vålerenga og har naturlig nok dette i mitt hjerte.

Farfar bodde i Rostocker'n i Gamlebyen. Ei tante og onkel bodde på Grønland. Ei "filletante" på Kampen og ei anna på Enerhaugen. Slekta fra mor kom fra Rodeløkka og Grünerløkka. Ei tante bodde først i Torggata og flytta seinere til Hovind. Det er derfor naturlig at Oslo Øst er mitt område. Hadde ikke spesiell grunn til å bevege meg til den gælne sida av elva. Det var ei tid full av inntrykk og minner på godt og vondt.

Grønland – navnet skriver seg fra gressletter og enger og var fra tidlig et knutepunkt og samling av veiene fra nord, øst og sør. Den store flaten ga plass til bondegårder og det danna seg en slags tettbebyggelse.

Det var faktisk bondegårder hele veien til Storgata. Grønland strekker seg fra Gamlebyen til Akerselva. Grønlandsleiret går over til Grønland ved Tøyen-

bekken. Denne er også kalt Grønlandsbekken eller Lortbekken og ble lagt i rør i 1862. Grønland var et forsted til Christiania til 1859 og innlemmet i byen.

Tenk dere en varm søndag formiddag i 1950-åra, det er stille og det lukter godt. Faren min pynta seg alltid på søndager, hans fridag, og var alltid tidlig oppe. Det hendte at vi tok trikken, - ute på tilhengeren, men oftest gikk vi ned til Grønland. Vi kunne ta flere veier, over Enerhaugen (jeg hadde ei filletante der) og ned kleiva eller Åkebergveien og ned Borggata til Leiret.

Grønland var det store senteret på østkanten. Mange butikker, men aldri åpne på en søndag. Folk gikk eller pratet på hjørnet.

Tante og onkel bodde på hjørnet av Norbygata og Platougata. Jeg hadde tre fettere der. Svein var jevn gammel med meg og de bodde på ett rom og kjøkken. Tante var grønlandsjente og hennes foreldre bodde i 2B. Faren var slakter og hadde utsalg i Kirkerista. Mora hadde blomstersjappe der også. Andersen hadde ei drakjerre. På virkedager dro han av gårde i femtida om morran, innom slakterhallen og til butikken sin. Tante hadde alltid

en kjapp replikk. Etter en liten prat gikk vi videre, - bort mot torget.

Det hendte det var sirkus på Grønlands torg, alltid spennende med slikt. Arnardo eller sirkus Berny. På denne enorme plassen var det innimellom Tivoli. Mot Schweigårdgate lå slakterhallen.

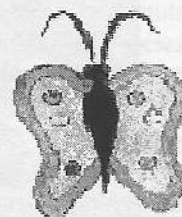
Jeg lærte å sykle på Grønlands torg. Jeg har lurt på hvorfor jeg trengte et helt torg for å lære å sykle. Brukte en 'herresykel' og lærte å trække under 'stanga'.

Vi gikk videre mot Vaterlands bru og ned til i elva. Her lå trebåter på rekke og rad. Det var et bra sted for båtene, siden det ikke var nødvendig å male de under med stoff som hindra vekst av skalldyr og alger. Det var ferskvann i elva og det var nok. Bestefar vanka der fordi snekka lå der og han hjalp alltid

noen med noe arbeid på båtene. Han var snekker og pensjonist. Ny prat og kanskje en liten en. Alle hadde god tid til en båtprat. Lenger gikk vi ikke. Samme vei tilbake. En portrettfotograf tok bilder og solgte.

Jeg er tørst sa faren min. Jeg var så altfor godt kjent med dette fra før. Det blir bare en halvliter. Klokka var etter ett. Naturligvis traff han kamerater. En halvliter ble til noen. Jeg fikk Solo og penger til sjokolade av 'kamerata hans'. Så ble det middagstid og jeg fikk mast på faren min såpass at vi dro hjem. Det var den søndagen.

*Begge bildene eies av
Knut Roar Westbye*

Medlemsmøte 22. april 2002

Medlemmene var invitert til denne sammenkomsten for å markere at historielaget har rundet de første 10 åra. Frammøtet var som vi nå etterhvert er blitt vant til - meget godt - fullt hus og god stemning. Programmet for kvelden var et kåseri av Knut Roar Westbye om «Våre nærområder», spesielt området på Grønland. (se side 4 og 5 i dette nr.)

Kåseriet var meget personlig lagt opp og utgangspunktet var minnene om barndommens spaserturer sammen med far - nettopp til Grønland. Han illustrerte kåseriet med lysbilder fra gammel og nyere tid, og det var nok flere enn kåsøren som hadde gamle minner nettopp fra dette byområdet. Man nikket gjenkjennlig både til Grønland torgs travle virksomhet fra 1920-30 årene, hestetjernerne og de første lastebilene - og ikke minst til bildet av Enerhaugen bad, en meget brukt institusjon også for Vålerengas befolkning. Biblioteket i Åkerbergveien, husmorskolen, brannstasjonen og kirken - og Olympen «Lompa», også kjente steder for mange. Midt på Grønland vis-a-vis torget ligger et av byens eldste hus. Huset er fra tidlig 1700-tall og var opprinnelig en stor flott eiendom. Her har det vært både skole, sykehus og aldershjem, forbedringsanstalt og asyl - i tillegg til ulike forretningsvirksomhet.

Mest kjent ble gården gjennom Elias Kræmmers roman «Asylet», hvor han levende beskriver de tilstander fattigfolk levde under. For tiden er det bydelshus for bydel Gamle Oslo, og har blant annet et serveringssted kalt «Asylet» med uteservering i bakgården. Huset er fredet.

Knut Roar avsluttet kåseriet sitt med å lese et stykke fra Elias Kræmmers roman.

Etter kåseriet ble bløtkaka servert til stor fornøyelse for medlemmene - 10 stjerneskudd var satt på kaka, tent på og servert - mens 3 røykvarslere pep om kapp i Bydelshuset. Kaka var pyntet med historielagets logo og med gratulasjonshilsen på marsipanlokket. En gnistrende avslutning på en fin kveld.

Björg Staal

Byvandring 10. juni 2002

Bydelsvandring i sol og regn.

Årets tema for bydelsvandringen var: «Fra byens gamle rettersted Galgeberg – til bydelens midtpunkt - Vålerenga kirke».

Møtested Galgeberg. Even Haugseth ønsket de om lag 130 frammøtte velkommen til nok en bydelsvandring - denne gang i den nedre delen av Vålerenga. På Galgeberg har det stått mange og blodige slag i gammel historisk tid. Det begynte i 1197 da Kong Sverre kjempet mot birkebeinere og bymenn, og i 1240 samlet hertug Skule sine menn her før kampene mot Håkon Håkonsson. Magnus Lagabøter fastslår i sin bylov av 1276 at byens rettersted skal legges utenfor bygrensa. Gjennom middelalderen ble Galgeberg rettersted med galge, steile og hjul.

Vålerenga Historielag søkte for en tid siden Oslo Byes Vel om å få sette opp et historisk kulturminnesmerke på Galgeberg, for å markere stedets unike historie. Vi fikk innvilget ønsket og det blå skiltet er nå satt opp på veggen til Galgeberg 3 - og avdukingen ble foretatt i alles påsyn.

Knut Roar Westbye fortalte om et annet stort «slag» Onsumslaget, som foregikk i samme område. På slutten av 1800-tallet oppsto det voldsomme opptøyer på Munkenga - nedenfor Galgeberg. Opptøyende var rettet mot brukseier Oluf Onsum ved Kværner Brug, som i 1878 bekjentgjorde innskrekninger i bedriften, nedslag i lønna og oppsigelser. Dette var før fagforeningenes tid, folka tok saken i egne hender, og det resulterte i harde kamper hvor politiet var involvert.

Svendenga. Fra Galgeberg gikk turen til Svendenga, ei løkke som lå mellom St. Halvardsgate, Enebakkveien og Loelva. I 1862 bygget Oluf Onsum Svendengen Teglverk - nedlagt i 1907.

Smålensgata. Navnet på gata var først Nedre Havegade, men ble endret i 1879. Det var trehusbebyggelse i gata, men i 1881 brant 8 hus i kvartalet mellom Smålensgata, Enebakkveien og Opplandsgata. Murhus ble bygd som erstatning, de fleste av dis-

Byvandring 10, juni 2002 forts....

se er revet - kun et står tilbake på hjørnet av Enebakkveien. Nye boligblokker er kommet de seneste årene.

Vålerenggata 7 og 9. Hustomtene ble skilt ut fra Vaalerengen hovedgård i 1875. Johan Nielsen flyttet hit med familien og startet opp først smie og senere også jernstøperi. Bedriften flyttet etter ca. 80 års drift til Etterstad i 1975. Vi fikk komme inn i nr. 7 for å se nåværende eiers restaurering av hus og gårdsrom.

Menighetshuset i Opplandsgata 5. Huset var ferdig bygd i 1878 og ble i tillegg til menighetshus også benyttet som barneasyl (barnehage). Huset har en mangfoldig historie, og har opp gjennom årene vært et sentralt møtested for både menighet og speidere.

Baker Christiansen hadde sitt utsalg i Strømsveien, mens bakeriet lå i Opplandsgata 19. Bakeriet er nedlagt for lengst, men lokalene er under restaurering. Et par entusiastiske kunstnere har som mål å etablere en kunstmie her, et galleri og kanskje en kafé. Deltakerne fikk komme inn for å ta en titt på lokalene.

Bydelsvandringen var litt uheldig med været, det både regnet og tordnet, men deltakerne ga ikke opp og ble med videre. Siste etappe gikk opp til kirken og prestegården.

Vaalerengen hovedgård kjenner man først til under navnet Volin eller Valin fra Håkon Håkonssøns beretning om slaget i Oslo 1240. Først på 1300 tallet får man med sikkerhet fastslått at gården ligger under Oslo bispestol. Biskop Eystein drev gården, som var på ca. 200 mål. Biskop Jens Nilssøn, humanist og naturelsker hadde sommerresidens her. I 1804 blir gården biskopens enkesete og enken etter biskop Christen Schmidt, som døde i 1804, var visstnok den første og den siste som hadde enkesete her. Hun arvet gården og giftet seg i 1806 med kjøpmann Steensgaard. I 1863 kjøpte overrettsakfører Salomonsen stedet, og under ham fikk gården sin siste storhetsperiode. Han solgte etter hvert ut den store tomten - og da begynte for alvor utbyggingen av Vålerenga.

I 1897 kjøpte kommunen de resterende 27 mål, og gården ble bolig for sognepresten i Vålerengen Menighet.

Også på dette stedet ønsket Vålerenga Historielag å få satt opp et kulturmerke. Oslo Byes Vel ga sin tilslutning og sogneprest Gelius avduket det blå historiske skiltet som nå er satt opp på prestegården.

Vålerengen kirke er 100 år i 2002. Einar Gelius fikk deltakerne med seg inn i Konfirmantsalen, hvor han ga en levende beskrivelse av kirkas historie. Kirken skulle egentlig ha ligget på Galgeberg, men folk ville heller ha den i nærheten av skolen og fikk satt av tomt på høyden ved prestegården. Kirken ble et prangende bygg, rene katedralen, med 1000 sitteplasser og med glass- og frescomalerier av den kjente kunstneren Emanuel Vigeland. Kirken brant 18. september i 1979 og alt innvendig gikk tapt. Den ble bygd opp igjen og vigslet på nytt i 1984. Nå er det altså 100-årsjubileum, som skal feires stort i midten av oktober måned.

Etter vandringen ventet kaffe og vafler i den vakre Konfirmantsalen. Noe som smakte etter en ganske fuktig bydelsvandring.
Bjørge Staal
ref.

En lydhør forsamling ved avduking av kulturminnesmerket på Galgeberg

Foto:
B. Granlund

Et organ for
Vålerenga Historielag

Vålerenga Historielag
Hedmarksgata 2
0658 Oslo
E-mail: vaalerenga.histlag@c2i.net

Medlemsmøter 2. halvår 2002

9. evt. 11. sept. 2002
nærmere info kommer senere.
Bydelshuset, Hedmarksgata 2

12. og 13 oktober
Fotoutstilling, Konfirmantsalen i
Prestegården.

11. november 2002
Bydelshuset, Hedmarksgata 2

VELKOMMEN!

Vi retter....

I forrige nummer ble dessverre navnet på forfatteren av "Østkantunger – barneår i Totengata" feil.

Forfatteren er LIV, ikke Eva. Av hensyn til Liv og hennes familie, offentliggjør vi ikke hennes etternavn.

Vi beklager feilen.
Redaksjonen
v/Laila

Styret og arbeidsgrupper i Vålerenga Historielag

Leder:	Even Haugseth
Nestleder:	Bjørn Arild Gjerdalen
Kasserer:	Bjørn Granlund
Sekretær:	Björg Staal
Styremedlem:	Laila N. Christiansen
Varamedlem:	Arne Mustad Sørensen
Varamedlem:	Unni Granlund

Arbeidsgrupper i historielaget:

Utgivelse av bildekalender:

Kontakt: Even Haugseth tlf. 22 57 01 66

Fotogruppe – fotografering, innsamling og
avfotografering av bilder:

Kontakt: Bjørn Granlund tlf. 22 68 34 05

Idrettsgruppe – prosjekt om bydelens idrettsmiljø

Kontakt: Bjørn Arild Gjerdalen tlf 90 91 92 50

Intervjugruppe – intervju interessante mennesker

Kontakt: Björg Staal tlf. 22 61 40 33

Medlemsavisa vår

Kontakt: Laila N. Christiansen tlf. 22 67 46 75

Vålerenga Historielag på internett:

vaalerenga.histlag@c2i.net

<http://home.c2i.net/vaalhist>

